

VJERSKI ODGOJ U SEKULARNOJ DRŽAVI

Martin Jäggle

Universität Wien, Katholisch-Theologischen Fakultät
Institut für Praktische Theologie
martin.jaeggle@univie.ac.at

UDK: 37.014.52(436)
Izlaganje na znanstvenome skupu

UVOD

Srdačno zahvaljujem na pozivu da održim predavanje. Ovdje ne mogu podrobnije govoriti o mojim višestrukim vezama s Hrvatskom izuzevši činjenicu da i moj pradjed potječe iz Hrvatske. Pozadina je mojih promišljanja istraživački projekt *Vjerska naobrazba u školama u Europi (Religious Education at Schools in Europe: www.rel-edu.eu)* što sam ga proveo zajedno sa svojim evangeličkim kolegom Martinom Rothgangelom te u suradnji s Philippom Klutzom i Monikom Solymar.¹ Cilj je bio omogućiti međunarodnu usporedbu različitih organizacijskih oblika vjerske izobrazbe u Europi kao podlogu za daljnje obrazovne mjere osobito s obzirom na međureligijsku kompetenciju. Proveli smo to na temelju trinaest pitanja kojima se pokušavaju dobiti odgovori o stanju u svakoj od 48 europskih država.

Živim i radim u Beču, milijunskom gradu u kojem ima 41 % katolika, 12 % muslimana, 8 % pravoslavnih i 32 % onih bez vjerske pripadnosti. Konfesionalni vjeronauk u javnim školama drži više od deset različitih crkava i religijskih zajednica. Ima dvadesetak župnih zajednica koje okupljaju vjernike različitih jezika, od albanskoga do vijetnamskog. Koliko će moja izlaganja biti korisna za situaciju u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji ili za Crkvu u Hrvatskoj, morat ćete sami prosuditi.

1. SEKULARNA DRŽAVA I VJERSKI ODGOJ

Poteškoće mojeg predavanja počinju već s postavljenom temom "Vjerski odgoj u sekularnoj državi". Oznaka je sekularne države

¹ Martin Jäggle - Martin Rothgangel - Thomas Schlag (prir.), *Religiöse Bildung an Schulen in Europa. Teil 1 - Mitteleuropa*, Göttingen, 2013. (suradnici u knjizi su također Philipp Klutz i Monika Solymar); Martin Rothgangel - Robert Jackson - Martin Jäggle (prir.), *Religious Education in Europa. Part 2 - Western Europe*, Göttingen, 2014. (suradnici u knjizi su također Philipp Klutz i Monika Solymar); Martin Rothgangel - Geir Skeie - Martin Jäggle (prir.), *Religious Education in Europa. Part 3 - Northern Europe*, Göttingen, 2014. (suradnici u knjizi su također Philipp Klutz i Monika Solymar).

načelna odvojenost crkve od države. Na temelju te odvojenosti u Europi se prakticiraju različiti oblici suradnje između države i crkve. Naravno, nijedna crkva ili vjerska zajednica nema mogućnost svoju pretenziju na istinu provoditi državnim sredstvima ili, štoviše, govoriti u ime države.

U 21. stoljeću sekularna država ima zadaću biti jamac ljudskih prava, a time i vjerske slobode. Država podliježe tužbama u pogledu ljudskih prava i zbog njihova nepoštivanja svatko se može obratiti Europskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu. Kod nekih aktualnih konflikata oko slobode vjere najviše se radi o tome da se nađe primjerena ravnoteža između prava na (među ostalim i javno) prakticiranje vjere i prava na življenje bez vjere, odnosno prava na neizjašnjavanje s obzirom na vjeru. Mirnom suživotu u Europi teško bi naškodilo kad bi ovo potonje dominiralo nad onim prvim.

Vjerski odgoj je pravo roditelja,² pravo koje sekularna država mora jamčiti kao ljudsko pravo i u koje ne smije zadirati. Sekularna država može – iz bilo kojih motiva – dati crkvama i vjerskim zajednicama da sudjeluju u ostvarivanju zadaća i ciljeva njezinih obrazovnih ustanova na osnovnom te primarnom i sekundarnom području. To se u Europi događa na različite načine. Pritom ne smije biti pravnog privilegiranja jedne crkve ili vjerske zajednice i mora se poštivati pravo roditelja kao i pravo na vjersku slobodu. Stoga se mora spriječiti svaki oblik zapostavljanja ili diskriminacije onih koji drukčije vjeruju i drukčije misle. Stoga u tim ustanovama vrijedi stroga zabrana misionarenja. Konflikti su mogući ako dominantna konfesija ili religija smatra državne obrazovne ustanove agenturom za socijalizaciju. Ta činjenica može mlade ljude koji ne pripadaju toj konfesiji ili religiji socijalno marginalizirati i izložiti ih pritisku asimilacije. Do toga dolazi osobito onda kada njihova vjeroispovijest ili svjetonazor u školi ne nailaze na primjereno priznanje. Postoji širok konsenzus o tome da je urastanje u vjersku tradiciju i osobito priprema i slavljenje tradicijskih blagdana ponajprije stvar obitelji i (župne) zajednice. Ako škola sekularne države tome daje prilog, onda se mora pobrinuti da ne dođe do – često i neželjene – socijalne dinamike isključivanja. Primjerice, kad neki razred slavi prvu pričest, onda se smatra da ono dijete koje ne slavi, ne pripada tom socijalnom “mi” škole. Kvaliteta demokracije i demokratske škole očituje se u njezinom ophođenju prema manjinama.

² “O vjerskom odgoju djeteta odlučuje slobodni dogovor roditelja ukoliko im pripada skrb i odgoj”, *Bundesgesetz über die religiöse Kindererziehung*, BGBl. br. 155/1985, & 1.

2. VJERSKA NAOBRABZA U DRŽAVNIM ŠKOLAMA U EUROPI

Znam da neki jezici ne poznaju dvije različite riječi za mogućnost razlikovanja između odgoja i obrazovanja, kao što je to slučaj u njemačkom jeziku. U engleskom *education* znači i odgoj i obrazovanje, a potječe od latinskog izraza *educatio*, koji se rabi u službenim crkvenim tekstovima kao i u koncilskoj deklaraciji *Gravissimum educationis*. U nastavku ću se usredotočiti na temu vjerskog odgoja.

Reformacija je kao pokret naobrazbe htjela omogućiti naobrazbu za sve. Tome je služio i prijevod Biblije Martina Luthera na njemački jezik. Vjeronauk je "izum" Martina Luthera. Do tada ni na jednoj školi nije bilo predmeta "vjeronauk" jer je vjera bila na neki način načelo nastave. Upravo je nedostatak vjerske naobrazbe, a ne pomanjkanje vjere, potaknuo reformatora da uvede taj novi predmet, koji će se uskoro naći na vrhu školskih svjedodžaba, i koji će Katolička Crkva preuzeti tek nakon dugog oklijevanja. Uvođenjem obvezatnog pohađanja škole u Zapadnoj Europi tijekom druge polovine 18. st. sva su djeca prvi put dobila školski vjeronauk. Do sredine 20. st. podučavali su ga svećenici ili pastori u uskoj povezanosti sa župom. Moglo bi se reći da je država prepustila vjersku naobrazbu crkva-ma, poslije i vjerskim zajednicama. Orije-tiran na određenu konfesiju u čije je ime ili u kojoj je tradiciji predavan, svaki je vjeronauk bio konfesionalan i – kao dijete svoga vremena – jedva da je pridonosio međusobnom poštivanju u suživotu konfesionalno različitih.

Međutim, pitanje suživota ljudi koji su različiti s obzirom na vjeru, konfesiju i svjetonazor u međuvremenu je iz dobrih razloga postalo europsko pitanje budućnosti. U 19. stoljeću država je bila vezana uz jednu naciju, jedan jezik i jednu konfesiju. Tome su imale služiti i državne škole. U 21. stoljeću sekularna je država dužna, poštujući nacionalno pravo samoodređenja, promicati dobar suživot pojedinaca koji su vjerski, konfesionalno i svjetonazorski različiti. Time se škola, a s njom i vjerski odgoj nalazi pred novim zadaćama. Osobito se od 11. rujna 2001. u Europi razvilo novo javno, društveno i državno zanimanje za vjersko obrazovanje. To je zanimanje pojačano zbog terora tzv. radikalnih islamista (IS).

2.1. Opća deklaracija o ljudskim pravima

Već od godine 1948., prema *Općoj deklaraciji o ljudskim pravima*, čl. 26, t. 2, obrazovanje "mora biti usmjereno (...) na cjelovito razvijanje ljudske osobnosti" i "pridonositi razumijevanju, toleranciji i prijateljstvu između svih (...) vjerskih skupina". Budući da shvaća-

nje nije moguće bez razumijevanja, već se i otuda može obrazložiti nužnost vjerskog obrazovanja u državnim školama.

Početakom 21. st. gotovo u svim zemljama Europe na državnim školama postoji neka vrsta vjeronauka. Iz povijesnih, pravnih, vjerskih/konfesionalnih, društvenih i političkih razloga u različitim je zemljama različit naziv predmeta, njegov pravni oblik, pitanje tko je za nj odgovoran, različite su njegove zadaće i način kako predmet sam sebe shvaća, ali i njegovi ciljevi i ciljna skupina. Prvi put u europskoj povijesti naddržavne europske institucije bave se pitanjima vjerskog obrazovanja jer je ono postalo ključ za uspješan suživot s obzirom na postojeću vjersku raznolikost. Pritom anglosaksonski model,³ odnosno anglosaksonski diskurs ima izniman utjecaj na sve ostale.⁴

2.2. Vijeće Europe

Vijeće Europe, kojemu pripada 47 od 48 država, u okviru svojih nastojanja oko promicanja intelektualnog dijaloga bavi se od godine 2002., u različitim konzultacijama⁵ i u većem broju dokumenata,⁶ vjerskom dimenzijom interkulturalnog dijaloga. Vijeće ukazuje na značenje religijske dimenzije školske kulture i posebnu pozornost usmjeruje na ophođenje s vjerskom različitosti u školama. Vjersku različitost vrednuje pozitivno, zahtijeva da joj se dade primjeren prostor i odbacuje ograničavanje religije na privatnu stvar ili ograničavanje škole na nekakvu školu "bez religije". Predlaže konkretne poticaje, primjerice, za odnos prema vjerskim blagdanima i podastire između ostalog katalog pitanja (*checkliste*) koja pojašnjavaju obuhvatan način na koji bi se unaprijedila sveukupna škola.

³ Religijska pedagogija i odgovorni za školstvo u Engleskoj suočili su se već prije mnogo godina s pitanjem primjerenog odnosa prema vjerskoj raznolikosti, koja je bila uvjetovana osobito migracijom iz država Commonwealtha. S obzirom na to razvijao se postojeći vjeronauk u školama.

⁴ Robert Jackson ukratko prikazuje rezultate: Robert Jackson, *Teaching about Religion in the Public Sphere: European Policy Initiatives and the Interpretive Approach*, u: *Numen* 55 (2008) 2, 151-182.

⁵ Primjerice: Schlusserklärung der Europäischen Konferenz zum Thema "Die Religiöse Dimension des interkulturellen Dialogs", San Marino, 23./24. April 2007 (dostupno na: www.coe.int/dialogue).

⁶ Primjerice: *Dimension of Religions and non-Religious Convictions within Intercultural Education. Recommendation CM/Rec (2008) 12; Dimension of Religions and non-Religious Convictions within Intercultural Education, Straßburg*, CoE Publishing, 2008. Bijela knjiga međukulturalnog dijaloga. *Gleichberechtigt in Würde zusammenleben*, Straßburg: CoE 2008 8dostupno na: http://www.coe.int/t/dg4/inter-cultural/Source/Pub_White_Paper/WhitePaper_ID_GermanVersion.pdf

“Taj popis ključnih problema i pitanja za razmišljanje o nama samima trebao je pomoći kako bi različiti partneri prepoznali svoju ulogu u stvaranju pravog okruženja za poučavanje i učenje.”⁷

2.3. Organizacija za europsku sigurnost i suradnju

Organizacija za europsku sigurnost i suradnju (OESS), koja je bitno pridonijela padu željezne zavjese, bavila se u okviru svoga programa *Tolerancija i nediskriminacija* pitanjem vjerske naobrazbe. U svojim smjernicama koje je podastrla skupina stručnjaka OHDR-a⁸ i OESS-a, “Toledo guiding principles on teaching about religions and beliefs in public schools” (Toledo – vodeća načela u poučavanju o religijama i vjerovanjima u državnim školama) (2007.) OESS sagledava vjersko obrazovanje kao dio kvalitativno visokovrijednog sustava obrazovanja koji proširuje obzore, omogućuje da se religije i svjetonazori shvate interdisciplinarno u njihovoj složenosti, pruža stručne informacije s pretenzijom “objektivnosti”, dakle nepristrano, te unaprjeđuje slobodu vjere i slobodu mišljenja. U izradi tih smjernica odlučujuće je bilo pitanje kako se vjersko obrazovanje, koje je kategorizirano kao nužno za sve, može uskladiti s načelom vjerske slobode.

2.4. Kongregacija za katolički odgoj

I vatikanska Kongregacija za katolički odgoj skreće pozornost na novu zadaću škola: “Školama je povjerena velika odgovornost za interkulturalno obrazovanje. Tijekom svojeg formiranja učenici bi se morali naći u interakciji s različitim kulturama, a potrebna su im i sredstva za vlastito razumijevanje unutar vlastite kulture. Neka škole budu otvorene za susret s drugim kulturama. One imaju zadaću pomoći pojedincu, tako da svaka osoba razvija svoj vlastiti identitet u svijesti o bogatstvu vlastite kulturne tradicije.”⁹ Vatikan istodobno izražava veliku sumnju s obzirom na dokument “Toledo guiding principles” (Toledo – vodeća načela): “Dokument ima sužen pogled na religiju i poimanje svjetovne naravi države i njezine neutralnosti,

⁷ *Religious Diversity and Intercultural Education: a Reference Book for Schools*, Straßburg: CoE Publishing 2007. Usp. također Martin Jäggle, *Zehn Thesen um den Diskurs um den (konfessionellen) Religionsunterricht in Österreich*, Österreichisches Archiv für Recht und Religion 58 (2011) 1, 4.

⁸ Office for Democratic Institutions and Human Rights (OHDR).

⁹ Congregation for Catholic Education, *Educating to intercultural dialogue in Catholic school*, Vatican City, 2013., 50.

što zamračuje pozitivnu ulogu religije, njezinu osobitu narav i doprinos društvu. Na taj način dokument je u suprotnosti s onim što je OESS već istaknuto o značenju religije.”¹⁰ Nadalje, okružnicom iz svibnja 2009. upućenom predsjednicima biskupskih konferencija, Kongregacija upozorava na značenje katoličkog odgoja i katoličkog konfesionalnog vjeronauka.¹¹ Vatikanski stav temelji se na zabrinutosti da bi dokument OESS-a mogao pridonijeti tome da se konfesionalni školski vjeronauk ukloni iz škola. Neki primjeri pokazuju da je ta zabrinutost bila opravdana.¹² U brizi zbog mogućeg “podržavljenja” vjeronauka Vatikan istodobno premalo cijeni postignuti načelni napredak prema kojemu javne škole u Europi u načelu imaju reli-gijsku obrazovnu misiju s ciljem unaprjeđenja mogućnosti dijaloga. Država je dužna svima omogućiti pristup vjerskom obrazovanju, neovisno o vjerskoj pripadnosti. Zahtjev iz dokumenta “Toledo guiding principles” (Toledo – vodeća načela) da se vjersko obrazovanje mora ograničiti na “objektivnu” informaciju (*learning about religion*) nada-leko je proširen u anglosaksonskom i frankofonskom području,¹³ no on bitno ograničava obzor obrazovanja, premalo cijeni značenje reli-gije koju ona ima za učenike i učenice te je objektivno i neizvediv.

2.5. Sažetak

Pedagoška dvojba multikulturalnih društava sastoji se u tome treba li promicati religijski identitet unatoč pluralitetu ili pomoću pluraliteta. Treba li učenike i učenice razdvajati prema njihovoj pripadnosti crkvama i vjerskim zajednicama ili učenici i učenice koji pripadaju različitim crkvama i vjerskim zajednicama od samog početka zajedno trebaju postati sposobni da svoju vjeru usporede s vjerom drugih? Danas se vjerska socijalizacija mladih ljudi događa

¹⁰ Monsignor Michael W. Banach, Permanent Representative of the Holy See, statement at the 685th Meeting of the OSCE permanent Council, 1. november 2007. <http://www.osce.org/pc/28557> (preuzeto 4. 10. 2014.).

¹¹ Congregation for Catholic Education, *Circular Letter to the Presidents of bishop's Conferences on religious Education in Schools*, Rom, 2009. http://www.vatikan.va/roman_curia/congregations/ccatheduc/documents/rc_con_ccatheduc_doc_20090505_cirs-insegn-reli_en.html (preuzeto 4. 10. 2014).

¹² Primjerice <http://www.teachdontpreach.ie/2013/toledo-guiding-principles> (preuzeto 24. 7. 2013). U toj polemičkoj zaoštrenosti konfesionalnom se školskom vjeronauku odriče svaka obrazovna misija kad ga se karakterizira kao “preach”.

¹³ Luce Pépin, *Teaching about Religions in European School Systems Policy issues and trends*, London 2009., http://www.nef-europe.org/wp-content/uploads/2013/03/teaching-about-religion_NEF-RelDem-RELIGION-EDUCATION-Final.pdf (preuzeto 4. 10. 2014).

u okolnostima vjerske različitosti. Imaju li tu škole pravo u vjerskom obrazovanju razdvajati vjernike od nevjernika, katolike od protestanata ili pravoslavnih? Pita se to Flavio Pajer, umirovljeni religijski pedagog na Papinskom salezijanskom sveučilištu u Rimu. On smatra da današnji argument za konfesionalni vjeronauk nema više istu uvjerljivost kao prije, i to ne zato što bi ti argumenti po sebi bili slabiji, nego zbog toga što ih konkretna situacija mladih ljudi u školama u sekulariziranom društvu obezvrjeđuje.¹⁴

Nikada neće biti nekog obvezujućeg europskog modela za vjersku naobrazbu u javnim školama, nego će se različitost oblika još više povećati. No, u svakom slučaju, vjersko obrazovanje u školama u situaciji vjerske i svjetonazorske različitosti tu će različitost tematizirati i pridonijet će primjerenom ophođenju u konfliktima, koji su dio svake različitosti. Ona će se pojačano koncipirati u obzoru međukulturalnog odgoja, građanskog odgoja kao i odgoja za ljudska prava, a trebala bi uvažavati značenje upoznavanja učenica i učenika s njihovom vlastitom vjerskom tradicijom. Pritom će pitanje zajamčenosti vjerske izobrazbe za sve biti na dnevnom redu sve većeg broja država. Za državu je s mojeg gledišta zato korisno i potrebno sudjelovanje crkava i vjerskih zajednica u tom procesu.

3. POSLJEDICE ZA KONFESIONALNI VJERONAUK

Već *Opći katehetski direktorij* (1997.) naglašava "vlastiti karakter vjeronauka u školama".¹⁵ Kongregacija za katolički odgoj u svojoj okružnici iz svibnja 2009. nadalje veli: "Vjerski je odgoj različit, a istodobno i nadopunjujući katehezi, budući da je riječ o školskom odgoju koji ne zahtijeva pristanak vjere, nego pruža znanje o kršćanskom identitetu i kršćanskom životu. Osim toga on obogaćuje Crkvu i čovječanstvo sadržajima koji pomažu rastu i kulture i čovječstva."¹⁶ Ovdje načinjena razlika između kateheze i školskog vjeronauka obrazlaže se polazeći od posebnog mjesta škole i od školske naobrazbe. Prema tome, vjeronauk treba shvaćati i kao školski predmet, da kao i drugi predmeti preuzme metode i standarde školskog obrazovanja. "On ipak nije kao nešto naprosto dodano povrh njih, nego stoji u nuž-

¹⁴ Flavio Pajer, *Religious Formation in Schools in South Europe – A Catholic Perspective*, u: Martin Rothgangel-Dorothea Rechenmacher-Martin Jäggle (prir.), *Religious Education at Schools in Europe. Part 4 – Southern Europe*, Göttingen, 2015.

¹⁵ *Opći katehetski direktorij*, 73.

¹⁶ Congregation for Catholic Education, *Circular Letter to the Presidents of Bishops' Conferences on Religious Education in Schools*, 18.

nom interdisciplinarnom dijalogu.”¹⁷ Premda crkveni autoritet jasno razlikuje između vjeronauka i župne kateheze, katolički vjeronauk ipak u mnogim slučajevima i nadalje ima ulogu nadomjestka za katehezu, jer roditelji sve manje prihvaćaju svoju zadaću vjerskog odgoja.

Flavio Pajer opisuje razvitak katoličkog školskog vjeronauka u multietničkoj i multireligioznoj Europi: “Predmet zadržava konfesionalni značaj onoga što sadrži (što), ali nije strogo konfesionalan u svojim objektivnim ciljevima (zašto). Predmet ne pretpostavlja vjeru, niti cilja na odgoj koji bi budio vjeru. Doista, i učenici drugih vjera i nevjernici mogu se upisati na katolički vjeronauk, što bi moglo značiti zadovoljenje spontane znatiželje koja se javlja kod te djece i mladih školske dobi, čija je duhovnost selilačka, obilježena širokom lepezom konfesionalnih, duhovnih i vjerskih pripadnosti.”¹⁸

Katolički nastavni planovi danas sadržavaju potrebnu usporedbu s drugim religijama da bi protumačili stajalište Katoličke Crkve prema tim religijama. Drugi vatikanski sabor je naglasio: “Crkva i muslimane gleda s poštovanjem.”¹⁹ Islam i teološko obrazloženje za poštovanje muslimana također moraju biti tema školskog vjeronauka. Djelomično će biti neophodan kontekstualni pristup monoteističkoj tradiciji židovstva i islama na europskim školama.

4. AKTUALNI PRIMJER

Novi nastavni plan za katolički školski vjeronauk u osnovnim školama koji je u ovoj školskoj godini stupio na snagu u Austriji prihvatio je europske izazove. “Katolički vjeronauk unaprjeđuje religijsku kompetenciju. Učenice i učenici nju stječu iskustvenim raspravljanjem *s ljudima i njihovim životnim orijentacijama, s dotičnom religijom u kojoj se poučavaju i koja se živi, s religijom u društvu i kulturi, s religijskom i svjetonazorskom različitosti.*” Prvi je put osobito sagledana “religijska i svjetonazorska različitost”.

Za svako od ova četiri kompetencijska područja određene su dvije kompetencije, a samo za religiju u kojoj se poučava i živi četiri kompetencije i njoj pripadajući obvezujući sadržaji. Za područje “Religijska i svjetonazorska raznolikost” kompetencije glase:

- opisati druga uvjerenja i razviti kulturu poštivanja i razgovora,
- pronaći ophođenje s raznolikosti u Europi.

¹⁷ *Opći katehetski direktorij*, 73.

¹⁸ Flavio Pajer, *Religious Formation in Schools in South Europe – A Catholic Perspective*.

¹⁹ NA 3.

Značajno novo i na budućnost usmjereno jest međutim teoretsko obrazloženje vjerske naobrazbe i nastavnog plana: Školska naobrazba treba pridonijeti pokoljenju koje odrasta da može steći kompetencije koje mu pomažu dobro ovladati životom. Za to je neophodna rasprava s četiri modusa pristupa svijetu i obzora svijeta, kako su ih Jürgen Baumert i dr. opisali nastavljajući se na tradiciju naobrazbe Wilhelma von Humboldta:

- kognitivno-instrumentalno modeliranje svijeta
- estetsko-ekspresivni susret i oblikovanje
- normativno-evaluativna rasprava s gospodarstvom i društvom te
- temeljna pitanja konstitutivne racionalnosti.

Ovi se modusi otkrivanja svijeta međusobno dopunjuju, no nijedan ne može nadomjestiti drugi. "Svaki modus ima svoju vlastitu perspektivu, svoj vlastiti obrazac percipiranja (metode), svoje vlastite prostore spoznaje i svoje granice. Stoga obrazovni sustav ima zadaću da spozna te različite pristupe, da ih koristi i da ih međusobno poveže."

Religija i filozofija obrađuju "probleme konstitutivne racionalnosti", dakle pitanja otkuda dolaze, kamo i zašto idu svijet i čovjek. U tom pogledu svaki je školski vjeronauk upućen i na filozofiju, odnosno sadržavat će i filozofiju. Ali, za razliku od filozofije, religija postavlja pitanja i odgovara na pitanja smisla zbilje, stojeći pod Božjom utjehom i Božjim zahtjevom. Na taj se način pokazuje samostojnost i nužnost religijskog shvaćanja svijeta.

Religijski procesi obrazovanja otvaraju specifičnu i za opću naobrazbu nužnu perspektivu. Mnogoobličnost shvaćanja svijeta opravdava da se i učenicama i učenicima koji su bez religijske pripadnosti ili iz zakonski nepriznatih crkava i religijskih zajednica omogućiti sudjelovanje u školskom vjeronauku po njihovu izboru.

5. DVIJE NAPOMENE O KATEHEZI

I kateheza će percipirati i koristiti mogućnosti povezane s izazovom multietničke i multireligijske situacije. Što će se religijskom pluralnosti postići, ostaje otvoreno i ovisi o ophođenju s religijskom različitošću. Dva primjera dokumentiraju različite rezultate i ukazuju na različite pristupe katehezi:

a) U bečkoj radničkoj četvrti dolazi jedan otac župniku kako bi prijavio svoje dijete za krštenje. Župnik pita: "Zašto želite krstiti svoje dijete?" Otac odgovara: "Jer već ima previše muslimana." Biti

kršćanin i postati kršćanin ovdje se događa ograđivanjem, obranom i isključivanjem. Važno je profilirati identitet, zauzeti stav i stvoriti oprečnosti s ciljem isključivosti.

b) U jednoj drugoj bečkoj radničkoj četvrti sjede dvije stanarke u stanu domarke kuće, turske žene imenom Emine: “Upoznala sam Eminu i njezinu obitelj, koja živi svoju vjeru i svoju kulturu, i to me je fasciniralo”, veli Irena jednoj od stanarki. “Budući da smo prijatelji, mogli smo zapravo vrlo otvoreno govoriti. A onda je zaista zanimljivo kada se ne čita samo teorija nego se može pitati: Kako vi to zapravo živite, kako to radite u svim životnim detaljima?” To je Irenu potaknulo da ponovo uđe u Crkvu i dijete joj sada pohađa katoličku privatnu školu.

“Budući da smo prijatelji, mogli smo zapravo vrlo otvoreno govoriti.” Možda je to ključ koji je omogućio sve ostalo. Drugi su ti koji dovode u pitanje ono osobno. Razlika postaje razlogom koji omogućuje pitanja i spoznaju, daje nam misliti i potiče na razmišljanje na nov način te na promjenu mišljenja. Biti kršćanin i postati kršćanin, nastaje u razgovoru i razgovorom s drugima, onima koji drukčije vjeruju.

5.1. Prošireni pojam kateheze

Koncentracija kateheze ponajprije na neku vrstu posredovanja cjelovitog i u sebi zaokruženog nauka, jest povijesna redukcija i ima svoje razloge možda u tome da je pojam katekizam, koji je u početku označavao put koji vodi k vjeri, kao posljedica knjigotiska i konfesionalnih prijevora postao ime za knjigu, neku vrst stručne knjige vjerskih sadržaja. Ovdje bi bilo korisno prisjetiti se drugih pojmovnih značenja kateheze u predaji.

Kod evanđelista Mateja se, u takozvanom misijskom nalogu, veli: “Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio. I evo, ja sam s vama u sve dane – do svršetka svijeta” (Mt 28, 19s).

Ovaj misijski nalog daje upute za onaj “međunarodni” ambijent kada se postajalo kršćaninom na početku, a time i za katehezu:

- Postati kršćanin primarno je egzistencijalni priključak, zajednički put. Luka u Djelima apostolskim rabi izričito oznaku (novi) put. Radi se o životnoj zajednici.
- Da se postane “učenik”, slijedi se zov koji izlazi od Isusovih učenika.

- Nitko sam sebe ne čini "učenikom", prihvaćajući u vjeri ponuđenu poruku spasenja, nego ga Bog čini kršćaninom u krštenju što ga podjeljuju učenici.
- U uskoj je povezanosti s krštenjem trajno poučavanje o onome što je Isus pružio, dakle dohvaćanje Isusa u predaji riječi.
- Poučavanje cilja na "obdržavanje zapovijedi", dakle na praktično izvršavanje volje Božje kako ju je Isus navijestio.

Proces postajanja kršćaninom određen je učenjem preko suživljenja (i suslavljenja). Kateheza produbljuje iskustvo u suživljenju, na neki ga način pojmovno uobličava i proširuje.²⁰ Adolf Exeler je godine 1965. opisao zadaću kateheze kao "promotivno upoznavanje s mogućnostima biti kršćanin". A Bruno Dreher je već prije 50 godina ukazao da se "samo ono što vjernička zajednica živi, može katehizirati". Zajedničko je za obojicu da su im najvažnija ciljna skupina kateheze odrasli.

5.2. Priprema za sakramente djece

U smjernicama za pripremu djece za sakrament pomirenja i sakrament euharistije (prva ispovijed i prva pričest) označuju se subjekti priprema. "Za pripremu na sakramente odgovorna su sama djeca, njihovi roditelji i obitelji te župna zajednica." Nadalje se naglašava: "Sama djeca, razmjerno svojim razvojnim mogućnostima, odgovorna su za svoj pristup sakramentima." Oni su subjekti pripreme u kojoj ih potpomažu roditelji i župna zajednica. Prema dijecezanskim smjernicama u župnoj pripremi radi se "ponajprije o doživljavanju i odnosu: iskustvo ljubavi i skrovitosti po Isusu Kristu, odnos prema njemu, prema zajednici i samima sebi. Posredovanje znanja služi tom cilju i nije u prvom planu." Ne odgovara li se time na želju Pija X., koji je svojim dekretom *Quam singulari* godine 1910. slavljenje prve pričesti premjestio s kraja na početak školske obveze i htio pripuštanje djece osloboditi od neumjesnih intelektualizama? Ponovno čitanje tog dekreta moglo bi pomoći da se jasnije vidi ono bitno u pripremi djece i priprema rastereti od neumjesnih zahtjeva.

S njemačkog na hrvatski preveo: N. A. Ančić

²⁰ Važnost izgradnje vjere naspram jednom praznom fideizmu može se objasniti i pomoću sekularnog diskursa: "Misli bez sadržaja su prazne, predodžbe bez pojmovna slijepe" (Immanuel Kant: AA III, 75).